
ПЕДАГОГІКА

УДК [378.011.3-051:159.923]-042.3:37.015.31:7:502:373.2.011.3-053.4(045)
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/53-2-33>

Катерина МИХАЙЛОВА,
orcid.org/0000-0001-7295-0214
старший викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти
Мукачівського державного університету
(Мукачево, Закарпатська область, Україна) antkonst@ukr.net

Антоніна МИКУЛІНА,
orcid.org/0000-0002-5913-9264
старший викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти
Мукачівського державного університету
(Мукачево, Закарпатська область, Україна) antkonst@ukr.net

ОСОБИСТІТЬ ПЕДАГОГА ЯК ІНСТРУМЕНТ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ У ДОШКІЛЬНИКІВ ЕСТЕТИЧНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ПРИРОДИ РІДНОГО КРАЮ

У статті піднімається проблема формування у майбутніх вихователів в закладах вищих освіти естетичного ставлення до природи рідного краю, розкрито педагогічні умови формування професійної компетентності. Також охарактеризовані поняття «естетичний розвиток», «естетичне виховання», «професійна компетентність та «педагогічна майстерність».

Відмічено, що ключовим завданням є процес глибокого вивчення здобувачами основ природознавства та методики ознайомлення дітей з природою, зокрема з проблеми виховання у дітей естетичного ставлення до природи рідного краю. Важливим є засвоєння теоретичних знань з природознавства, методики ознайомлення дітей з природою та екологічного виховання, знань про природу рідного краю, принципи, зміст, форми, методи і прийоми ознайомлення дітей з природою в дошкільному закладі у співпраці з сім'єю, а також набуття практичних умінь та навичок застосування цих знань у роботі з дошкільниками.

Вирішенню окресленої проблеми значною мірою сприяло вивчення, узагальнення та творче переосмислення історико-педагогічного досвіду з метою подальшого використання його найбільш прогресивних положень у сучасних закладах дошкільної освіти.

Відмічено, що майбутній вихователь дошкільного закладу повинен бути професіоналом, який, маючи відповідний рівень компетентності, глибокі знання про природу рідного краю, естетичні почуття, екологічну культуру, свідомо застосовувати сучасні інноваційні науково обґрунтовані прийоми і засоби впливу на дітей та батьків щодо естетичного та бережного ставлення до природи рідного краю.

Отже, особистість вихователя відіграє провідну роль у розвитку естетичного ставлення до природи у дітей з самого раннього віку, тому підготовка молодого спеціаліста дошкільного закладу виступає важливим пріоритетом сучасної освітньої політики і є складним, багатограним процесом, спрямованим на формування мотиваційно-ціннісної, теоретико-гносеологічної і проєктивно-технологічної готовності майбутніх фахівців.

Перспективною є розробка нових підходів до процесу ефективної підготовки майбутніх вихователів щодо здійснення естетичного виховання дітей засобами природи.

Ключові слова: естетичний розвиток, естетичне виховання, естетичне ставлення до природи, особистість, освітній процес, компетентність.

Kateryna MIKHAILOVA,

orcid.org/0000-0001-7295-0214

*Senior Teacher of the Department of Theory and Methods of Preschool Education
Mukachevo State University
(Mukachevo, Transcarpathian region, Ukraine) antkonst@ukr.net*

Antonina MIKULINA,

orcid.org/0000-0002-5913-9264

*Senior Teacher of the Department of Theory and Methods of Preschool Education
Mukachevo State University
(Mukachevo, Transcarpathian region, Ukraine) antkonst@ukr.net*

THE TEACHER'S PERSONALITY AS THE INSTRUMENT OF INFLUENCE ON THE FORMATION OF AN AESTHETIC ATTITUDE TO NATURE OF NATIVE LAND IN PRESCHOOLERS

The article has raised up the problem of formation in future educators of an aesthetic attitude to the nature of native land, revealed the pedagogical conditions for the formation of professional competence at higher educational institutions. Also it has been characterized the concepts of "aesthetic development", "aesthetic education", "professional competence" and "pedagogical skills".

It has been noted that the key task is the process of deeply study by the graduates of the basics of Natural Science and methods of familiarizing children with nature, in particular, the problem of educating children of an aesthetic attitude to the nature of their native land. It is important to acquire theoretical knowledge from Natural Science, methods of familiarizing children with nature and ecological education, knowledge about the nature of the native land, principles, content, forms, methods and techniques of familiarizing children with nature in a preschool educational establishment in cooperation with the family, as well as acquiring practical abilities and skills of applying this knowledge during the work with preschoolers.

The study, generalization and creative reinterpretation of the historical and pedagogical experience with the purpose of further usage of its most progressive provisions in modern preschool educational institutions has greatly contributed to the solution of the outlined problem.

It has been noted that the future educator of a preschool institution should be a professional who, having the appropriate level of competence, deep knowledge of the nature of his native land, aesthetic feelings, ecological culture, can consciously apply modern, innovative, scientifically based methods and means of influencing children and their parents regarding an aesthetic and caring attitude on the nature of native land.

Key words: *aesthetic development, aesthetic upbringing, aesthetic attitude to nature, personality, educational process, competence.*

Постановка проблеми. Проблема виховання гармонійно розвиненої, ініціативної, творчої особистості з самостійними духовними орієнтирами є сьогодні універсальною для гуманітарних галузей вітчизняної науки, тому в центрі уваги сьогочасних досліджень є знаходження оптимальних шляхів і засобів, що ефективно впливають на розвиток естетичної та моральної свідомості особистості з раннього дитинства, коли дитина починає досліджувати навколишню дійсність, тягнеться до гарного, яскравого, відчуває радість спілкування з природою, відкриває для себе світ в різноманітних фарбах і звуках.

У освітнього процесі ЗДО використовують різні засоби естетичного виховання дітей. Проте серед них важливе місце займає невичерпна краса природи. В.А. Сухомлинський писав «Світ, що оточує дитину, – це перш за все світ природи з безмежним багатством явищ, з невичерпною красою» (Сухомлинський, 1976:283).

Підготовка молодого спеціаліста дошкільного закладу до забезпечення всебічного гармонійного розвитку дітей дошкільного віку виступає важливим пріоритетом сучасної освітньої політики і є складним, багатогранним процесом, спрямованим на формування мотиваційно-ціннісної, теоретико-гносеологічної і проєктивно-технологічної готовності здобувачів вищої освіти до забезпечення сформованості у дітей обов'язкових компетенцій, визначених Базовим компонентом дошкільної освіти, в тому числі природничо-екологічної компетентності – «це здатність дитини до доцільної поведінки в різних життєвих ситуаціях, що ґрунтується на емоційно-ціннісному ставленні до природи, знаннях її законів та формується у просторі пізнавальної, дослідницької, трудової, ігрової діяльності» (Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. 2021: 37) та естетичного ставлення до природи рідного краю.

Сучасний вихователь дітей дошкільного віку – це професіонал, який повинен орієнтуватися в сучасних наукових досягненнях, в інноваціях психолого-педагогічної науки, володіти різними технологіями навчання, виховання та розвитку дітей, бути спроможним до саморозвитку самовдосконалення, самоцінювання і самопроектування в різних сферах життєдіяльності, в тому числі і професійній.

Аналіз досліджень. Відомі українські дослідники в галузі дошкільної освіти (Л. Артемова, Г. Беленька, О. Богініч, Н. Гавриш, К. Крутій, Г. Сухорукова, Л. Журенко та інші) неодноразово розкривали у своїх статтях вимоги до професійної компетентності вихователів дошкільних закладів через їх практичну діяльність. Здобувачі вищої освіти повинні ознайомитись з проблемою естетичного виховання дошкільників засобами природи, яка обґрунтована в психолого-педагогічній літературі багатьма науковцями (Є Фльоріна, Е. Тихеева, С. Русова, К. Ушинський, М. Киященко, Л. Печко, В. Самохвалова, Т. Васютинська, О. Долинна, Л. Косачова, О. Половіна, О. Донченко, Т. Поніманська та інші).

Праці дослідників (А. Алексюка, С. Архангельського, С. Вітвицької та ін.) доводять, що формування системи психолого-педагогічних знань, умінь і навичок забезпечується шляхом комплексної організації навчального процесу з психолого-педагогічних дисциплін та часткових методик, єдністю різних форм, методів навчання, взаємозв'язком лекційних, семінарських, практичних занять, ділових ігор, тренінгів тощо; сполученням навчальних занять з практичною діяльністю. Все це впливає на формування професійної компетентності у здобувачів вищої освіти.

Сьогодні перед науковцями стоїть завдання визначити освітньо-кваліфікаційний рівень підготовки фахівця відповідно рівню професійної компетентності, зокрема і щодо формування у дошкільників естетичного ставлення до природи рідного краю, збереження та примноження її невичерпної краси.

Мета статті. На основі теоретичного аналізу психолого-педагогічної літератури та передового досвіду роботи розкрити особливості професійної підготовки майбутніх спеціалістів в галузі дошкільної освіти під час навчання їх у закладах вищої освіти щодо розвитку здібностей формування у дітей дошкільного віку естетичного ставлення до природи рідного краю.

Виклад основного матеріалу. Сучасна система освіти вимагає підготовки молодого спеціаліста, який в процесі навчання у вузі – не «об'єкт, який механічно засвоює і відтворює знання, а

суб'єкт навчання і сучасної практики життя» (Педагогічна майстерність. 2004: 5). Навчаючись у вузі здобувач прямує до усвідомлення того, що особистість педагога є головним «інструментом» його успішної діяльності, а від цього – до осмислення ступеня власної готовності відповідати таким професійним вимогам, як глибина знань, розвиненість педагогічного мислення, певних здібностей, умінь і навичок, а також постійна робота над самовдосконаленням (Педагогічна майстерність, 2004: 6).

Важливим аспектом в цьому належить естетичному ставленню до природи рідного краю, естетичному розвитку та вихованню майбутніх вихователів.

Естетичний розвиток – процес становлення і вдосконалення естетичної свідомості та естетичної діяльності особистості, тобто формування естетичної культури як своєрідного сплаву особистісних якостей, що обумовлюють її оцінювання прекрасного і неповторного, вияв чуття міри у власній творчості (Поніманська, 2004: 228)

Вирішенню окресленої проблеми значною мірою сприятиме вивчення, узагальнення та творче переосмислення історико-педагогічного досвіду з метою подальшого використання його найбільш прогресивних положень у сучасних закладах дошкільної освіти..

Формування професійної компетентності майбутнього фахівця з проблеми формування у дошкільників естетичного ставлення до природи починається з першого курсу навчання на педагогічному факультеті університету в процесі організації освітніх форм роботи (лекції, семінари, семінари-практикуми, лабораторні, консультації, самостійна робота, навчальна та виробнича практика тощо). Важливим є засвоєння перш за все теоретичних знань з природознавства, методики ознайомлення дітей з природою та екологічного виховання, знань про природу рідного краю, принципи, зміст, форми, методи і прийоми ознайомлення дітей з природою в ЗДО у співпраці з сім'єю, а також набуття практичних умінь та навичок застосування цих знань у роботі з дітьми.

Теоретичний матеріал здобувачі засвоюють, опрацьовуючи наукову та методичну літературу, методичні посібники, журнальні статті, а практичні навички формуються у них під час виконання різноманітних завдань на практичних заняттях, які проводять у формі ділових ігор, насичених висуненням та поповненням банку ідей, вирішенням педагогічних ситуацій, моделюванням педагогічних дій, виконанням творчих письмових завдань.

Краса в природі об'єктивна, але вона не завжди виступає як краса, якщо не звертати увагу дітей на фарби весняних сходів, голубизну лісової далечі, захід сонця. Для духовного розвитку людини естетичне ставлення до світу є об'єднувальною ланкою між теорією і практикою. Тому важливо, щоб перш ніж засівати в душі малят любов до рідного краю та милуватись його красою, майбутні вихователі ЗДО самі повинні його добре знати. Практика з природознавства сприяє глибше пізнати майбутнім вихователям природні багатства рідного краю у процесі живого «спілкування» з природою. Під час практики вони самостійно вивчають форми рельєфу, корисні копалини, ґрунти Закарпаття, поглиблюють знання про гори Карпати, найвищі вершини гір; спостерігають та аналізують явища природи, проводять фенологічні спостереження за природою, вчать вести календарі фенологічних спостережень та особливості ведення їх у закладах дошкільної освіти з дітьми різного дошкільного віку.

Майбутні вихователі, перебуваючи на екскурсіях у дендропарках м. Мукачева, с. Березинка, санаторію «Карпати», «Квітка полонини» та ін. ознайомлюються з екзотичними деревами та кущами, милуються красою квітучих, оригінальної форми клумб, слухають дзюрчання гірських річок, захоплюються оазою з справжньою карпатською флорою та фауною. Вони мають можливість у природних умовах вивчити різні рослинні угруповання: ліси, луки, водойми, болота та ознайомитись з рослинами, які ростуть на території краю. У дендропарках, ознайомлюючись з екзотичними деревами та кущами, різними квітами; складають гербарії та фотогербарії, які допомагають краще вивчити та запам'ятати зовнішній вигляд рослин, особливості розмноження, а також навчитись як доглядати за такими рослинами.

Ознайомлюючись із тваринним світом краю, майбутні вихователі переконуються, що у нашому краї мешкає велика кількість різноманітних риб, земноводних, птахів, плазунів, ссавців тощо, яких під час екскурсій мають можливість і побачити.

Здобувачі вищої освіти проводять пошуково-дослідницьку роботу, зокрема складають «візитну картку» природних багатств рідного краю, збирають легенди, перекази та інші твори усної народної творчості про унікальні природні об'єкти краю, які можна використати в роботі з дітьми.

Кожен майбутній спеціаліст з дошкільної освіти вивчає особливості природи рідного краю за місцем проживання і висвітлює свої думки під час написання рефератів різної тематики; виготовляє гербарії, готує альбоми груп рослин і тва-

рин, з якими буде знайомити дітей у різних вікових групах.

Велика увага під час навчання майбутніх вихователів приділяється екологічному вихованню. Здобувачі переконуються в неповторності краси рідного краю, ознайомлюючись з багатством рослинного і тваринного світу, переконуються в необхідності збереження та примноження природних багатств срібної закарпатської землі, здійсненні природоохоронної діяльності та необхідності формування екологічної культури у дітей з самого раннього віку. Адже так важливо, щоб ще багато поколінь милувались кучерявими закарпатськими горами, шовковистими полянами, кришталево-чистою водою озера Синевир та цвітінням Долини нарцисів.

Естетичне виховання – це формування у дітей естетичного ставлення до дійсності і активізація її творчої діяльності за законами краси (Поніманська, 2004: 228). Природа – один із засобів формування естетичних почуттів, яка є невичерпним джерелом естетичних вражень і емоційного переживання людини. У житті кожної людини природа займає вагомe місце у розвитку естетичних почуттів та смаків. У дитячій душі домінує естетична установка, адже дитинство насичене іграми, психологія яких близька психології естетичного життя. Тому в основі методики естетичного виховання має бути спільна діяльність педагога і дитини з розвитку в неї творчих здібностей до сприйняття краси довкілля.

Успішність естетичного розвитку залежить від того, наскільки дорослі усвідомлюють сутність прекрасного, його роль у житті людини і формуванні особистості, наскільки правильно та вміло підібрані методи та прийоми роботи з дітьми. Важливе значення у вихованні дошкільнят для збагачення їх естетичних вражень, формування виразної, повноцінної мови мають художня література, народний фольклор, мистецтво та художня діяльність дітей (Половіна, 2007: 103). Тому майбутніх спеціалістів на практичних заняттях та під час практики вчать використовувати різноманітні активні методи та прийоми навчання, художні твори (вірші, художні картини, слайди, музичні твори тощо) в роботі з дітьми. Так, під час проведення занять, спостережень у природі студенти-практиканти переконуються, що пейзажні картини художників Закарпаття (З. Шолтес «Зима на Верховині», Й. Бокшай «Великий Верх», Ф. Манайло «Вересень», А. Кашшай «Зима в Карпатах» та ін.), поетичні твори (О. Тимофеева «Косиця Карпат», В. Фединишинець «Від осені до осені», М. Меденці «Хто в природі – пригоді» та ін.)

вчать дітей співвідносити художній образ природи з реальними об'єктами і явищами, помічати їх красу і ставати спостережливішими.

Здобувачі під час педагогічної практики в ЗДО. творчо підходять до складання конспектів та проведення занять, екскурсій, прогулянок, екологічних стежин, простих дослідів тощо. Вони вчаться проводити з дітьми різні види ігор природничого змісту, організовувати працю в кутку природи, на ділянці, а також милуватись красою квітника, лісу, саду та бережно ставитись до всього живого в оточуючій дійсності.

Естетичне виховання є організованим, активним, цілеспрямованим процесом. Складовими елементами його є розвиток інтересу й любові до природи, прищеплювання умінь і навиків помічати гарне, милуватися ним, здібності виявляти почуття прекрасного при сприйнятті явищ природи. Щоб естетичне сприймання явищ природи дітьми було цілеспрямованим, необхідна постійне керівництво вихователя. При наявності педагогічного керівництва у дітей виховується вміння зіставляти сприйняті предмети і явища, порівнювати їх між собою, виділяти їх форму, забарвлення і характерні риси. Завдання, які вихователь ставить перед дошкільнятами активізують, конкретизують, полегшують сприйняття, сприяють їх естетичному розвитку.

Навчаючись у вузі, майбутні спеціалісти повинні усвідомити, що сила вражень від природи залежить від нашої здатності бачити красу різноманітних об'єктів, чути «живий» голос лісу, моря, поля, емоційно на нього відгукуватися. Це доступно дітям із раннього віку. Під час прогулянок, екскурсій необхідно звертати увагу дітей на своєрідність фарб природи, їх зміну і злагоду, будити інтерес до явищ природи, виховувати любов, і дбайливе ставлення до неї.

Під впливом природи, естетичного ставлення до природних явищ в дітей з віком розвивається художнє мислення, формуються естетичні судження, тобто. виховуються смак, манери, звички.

Сприятливий вплив природи необхідно з'єднати зі систематичним, глибоко продуманим педагогічним впливом. Комплексний підхід як найважливіша умова розвитку особистості, а й основа побудови системи виховної роботи.

Дослідницька робота показала, що ефективно здійснення естетичного виховання підростаючого покоління і формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості в наш час вимагає комплексного підходу, що включає у собі такі форми та методи навчання: проведення екскурсій та прогулянок у природу; демонстрація художніх творів (картинок, фотографій, діафільмів, наочних посібників); проведення бесід із елементами худож-

нього опису; читання уривків художньої прози, поезії, опис подорожей; використання усної народної творчості; показ експонатів, природних об'єктів; організація свят природничого змісту; праці в природі; застосування естетичних вражень, здобутих дітьми під час прогулянок і екскурсій у різних видах діяльності. Вважаємо, що такі форми роботи, як проведення дослідів, збір колекцій, гербаріїв, створення макетів, посадка дерев і вирощування квітів, догляд за тваринами в живому куточку, дають можливість тісно зв'язати вивчення природи з життям і виховувати естетичне ставлення до природи. Оскільки спілкування з природою, спостереження в природі, вміння помічати гарне, насолоджуватися красою природи – важливий засіб естетичного виховання.

Отже, важливим засобом естетичного виховання є організоване, цілеспрямоване сприйняття природи, яке допомагає поглибити естетичні враження. Таким чином, естетичне виховання дошкільнят на основі спілкування з природою має зайняти чільне місце у системі формування особистісної компетентності дітей дошкільного віку. Повноцінний естетичний розвиток дітей в першу чергу залежить від особистості педагога, якому притаманна «педагогічна майстерність – комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі» (Педагогічна майстерність, 2004: 30).

Висновки. Отже, особистість вихователя відіграє провідну роль у розвитку естетичного ставлення до природи у дітей з самого раннього віку, тому підготовка молодого спеціаліста дошкільного закладу виступає важливим пріоритетом сучасної освітньої політики і є складним, багатограним процесом, спрямованим на формування мотиваційно-ціннісної, теоретико-гносеологічної і проєктивно-технологічної готовності майбутніх фахівців до формування основних компетентностей у дошкільників, визначених БКДО.

Вихователь дошкільного закладу повинен бути професіоналом, який, маючи відповідний рівень компетентності, глибокі знання про природу рідного краю, естетичні почуття, екологічну культуру, свідомо застосовувати сучасні інноваційні науково обґрунтовані прийоми і засоби впливу на дітей та батьків щодо естетичного та бережного ставлення до природи.

Дане дослідження не є повним і завершеним розв'язанням порушеної проблеми. Перспективною є розробка нових підходів ЗВО до процесу ефективної підготовки педагогічних кадрів щодо ознайомлення дітей з природою та здійснення естетичного виховання дітей засобами природи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція : Наказ Міністерства освіти і науки від 12.01.2021. № 33. Київ : 2021. 37 с. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf.
2. Половіна О. А. Формування у старших дошкільників естетичних почуттів до природи засобами мистецтва. *Збірник наук. ст. викладачів, докторантів, аспірантів Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова*. Київ : 2003. Вип. 6. С. 106–108.
3. Педагогічна майстерність : підручник / І. А. Зазюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін. ; за ред. І. А. Зазюна. 2-ге вид., допов. і переробл. Київ: Вища школа, 2004. 422 с.
4. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Академвидав, 2004. 456 с.
5. Сухомлинский В. О. Выбранные творы: в 5 т. Київ, 1976. Т. 2. 410 с.

REFERENCES

1. Pro zatverdzhennia Bazovoho komponenta doshkilnoi osvity (Derzhavnoho standartu doshkilnoi osvity) nova redaktsiia .[On the approval of the Basic Component of Preschool Education (State Standard of Preschool Education) new edition]. Nakaz Ministerstva osvity i nauky vid 12.01.2021. № 33. Kyiv : 2021. 37 p. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf. [in Ukrainian]
2. Polovina O. A. Formuvannia u starshykh doshkilnykiv estetychnykh pochuttiv do pryrody zasobamy mystetstva. [Formation of aesthetic feelings towards nature in older preschoolers by means of art]. *Zbirnyk. nauk. st. vykladachiv, doktorantiv, aspirantiv Nats. ped. un-tu im. M. P. Drahomanova*. Kyiv : 2003. Vyp. 6. P. 106–108. [in Ukrainian].
3. Pedahohichna maisternist. [Pedagogical skill: pidruchnyk] / I. A. Zaziun, L. V. Kramushchenko, I. F. Kryvonos ta in.; za red. I. A. Zaziuna. 2-he vyd., dopov. i pererobl. Kyiv: Vyshcha shkola, 2004. 422p. [in Ukrainian].
4. Ponomanska T. I. Doshkilna pedahohika : navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv [Preschool pedagogy: study guide for students of higher educational institutions]. Kyiv : Akademvydav, 2004. 456 p. [in Ukrainian].
5. Sukhomlynskyi V. O. Vybrani tvory: v 5 t. [Selected works in 5 vol.] Kyiv. 1976. T. 2. 410 p. [in Ukrainian].

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>